

Coperta de I. OPRIȘAN

Coperta I, IV: Tăblițe cabirice, fig. 3 și 16. A se vedea explicațiile detaliate din carte, p. 27 și 73

Clapa I: Lapis Lazuli

Clapa IV: Bronz

Editura SAECULUM I.O.

ISBN 978-973-642-086-8

© Toate drepturile sunt rezervate Editurii SAECULUM I.O.

TEOHARI ANTONESCU

CULTUL CABIRILOR ÎN DACIA

Studiu arheologic și miitologic asupra unor monumente antice,
în mare parte inedite și descoperite în regiunile Istrului

Ediție îngrijită și prefată de

I. OPRIȘAN

Editura SAECULUM I.O.

București – 2017

Cuprins

Urme de străveche spiritualitate: <i>Cultul Cabirilor</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	12
<i>Precuvântare</i>	17

Partea I

MONUMENTELE CABIRICE DIN DACIA

CAP. I. Descrierea monumentelor	21
CAP. II. Analiza monumentelor.....	57
CAP. III. Comparațiune cu alte monumente religioase	84
CAP. IV. Epoca și natura monumentelor cabirice în Dacia	101

Partea a II-a

ORIGINEA ȘI IDEEA FUNDAMENTALĂ A CULTULUI CABIRILOR

CAP. I. Origini diferite atribuite cabirilor	115
CAP. II. Originea frigo-tracică a cabirilor	128
CAP. III. Ideile fundamentale ale cultului cabirilor....	154
CAP. IV. Asimilările cabirilor cu alte divinități antice	165

Partea a III-a

RĂSPÂNDIREA CULTULUI CABIRILOR

CAP. I. Cabirii în Grecia	183
A. Cabirii în Grecia Orientală.....	184
§ 1. Samothrace	184
§ 2. Lemnos	197
§ 3. Imbros și coastele Asiei Mici	203
B. Cabirii în Grecia continentală.....	204
§ 4. Teba în Beoția	204
§ 5. Andania în Mesenia	207
§ 6. Focida, Laconia, Delos și Cycladele.....	213
§ 7. Macedonia și Grecia în genere	217
CAP. II. Cabirii în Italia	221
CAP. III. Cabirii la germani și la celți	231
CAP. IV. Cabirii în Fenicia și Egipt.....	246

Partea a IV-a

CABIRII ÎN DACIA

CAP. I. Simbolismul cultului cabirilor	255
CAP. II. Practicile cultului cabirilor.....	278
CAP. III. Rezumat și concluziuni	291

ADDENDA

A.D. Xenopol, <i>Teohari Antonescu, „Cultul Cabirilor în Dacia“</i>	301
Listă bibliografică.....	306
Indice de autori și de personaje mitologice.....	311

Urme de străveche spiritualitate:

Cultul Cabirilor

Se cunosc foarte puține date concrete despre biografia lui Teohari Antonescu.

Așa cum peste „lumi[le] uitate“ – evocate în volumul de „studii literare și arheologice“ publicat în 1901 – s-a așternut tăcerea, și asupra vieții sale s-a lăsat lințoliul greu al timpului.

Se știe, de pildă, că s-a născut la București, pe data de 1 septembrie 1866, că a urmat cursurile Școlii Normale Superioare din localitate, luându-și licența în Litere la Universitate, sub îndrumarea lui A.I.I. Odobescu (1889); că a devenit apoi „diplomat“ al prestigioasei instituții L'École des Hautes Études din Paris; că a studiat mai departe, un an, la Heidelberg și Berlin (unde a fost coleg cu Nicolae Iorga) și că, în sfârșit, s-a specializat, într-un alt an, în istorie și arheologie la Atena, în cadrul Școlii Germane, luând parte la săpăturile efectuate acolo.

Se poate puncta, de asemenea, cronologia existenței sale cu numirea – la reîntoarcerea în țară – ca profesor de limba greacă la Liceul „Sfântul Sava“ din București și apoi ca profesor suplinitor și titular la Catedra de Arheologie a Universității din Iași, localitate în care se stingea din viață la 11 ianuarie 1910.

Ce a gândit, însă, omul Teohari Antonescu dincolo de lucrările publicate, cum a trăit el, în ce medii (afară de cel al „Junimii“ mutată practic la București) s-a mișcat, ce prieteni și dușmani a avut, cum și-a petrecut pas cu pas timpul nu se știe.

Mai mult ca și sigur trebuie să fi fost un singuratic, din moment ce Nicolae Iorga ținea să precizeze, în necrologul pe care i-l închina la 17 ianuarie 1910, că viața de familie îi era suficientă.

Aceeași impresie ne-o lasă și singura fotografie cunoscută (publicată în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*), din care se degajă o puternică notă de candoare, sficiune și interiorizare.

Spre a intra în intimitatea personalității sale, nu avem altă cale – deși a trăit atât de aproape de noi – decât să-i parcurgem cărțile și să ne transpunem în universul lor.

*

Preocupat de istoria veche a acestui pământ, până în afundurile cele mai îndepărtate ale trecutului (patria de formare a indo-europenilor, întrevăzută a fi fost tot aici¹), Teohari Antonescu s-a arătat interesat mai ales de reflectarea vieții dacilor în monumentele reprezentative lăsate de romani.

Din îndelungatele și minuțioasele sale cercetări, întreprinse cu o metodologie nouă, modernă² (înfrăuită de formația sa germană) și într-o perspectivă personală, el a elaborat trei monografii temeinice, încă actuale prin rezultatele lor (ultima neterminată), respectiv: *Le trophée d'Adamclissi. Étude archéologique* (Iassy, 1905, II + 252 p. + 10 f. pl.); *Cetatea Sarmizegetusa reconstruită* [după Columna Traiană și ruinele din Grădiștea] (Iași, 1906, 80 p. + 3 f. pl.) și *Columna Traiană, studiată din punct de vedere arheologic, geografic și artistic* [cu o prefață de A.D. Xenopol], vol. I (Iași, 1910, III + 271 p. + pl.).

*

1. *Dacia, patria primitivă ariană*, în vol. *Lumi uitate*, Tipografia editoare „Dacia” P. Iliescu și D. Grossu, Iași, 1901, p. 37-61.

2. A se vedea neiertătoarele critici la adresa amatorismului manifestat în arheologie de fostul său profesor de istorie Gr.G. Tocilescu: *Săpăturile d[omnu]lui Tocilescu la Cetatea Drobetae și Știința sau vandalismul d[omnu]lui Tocilescu* (ambele din 1906).

Pe aceeași linie se înscrie și studiul mitologic de amplă comparare a religiilor Antichității, *Cultul cabirilor în Dacia*, cea mai veche dintre exegezele sale, prezentată în 1889, ca teză de licență.

Pornind, după cum mărturisește el însuși, de la sugestiile și materialul pus parțial la dispoziție de Al.I. Odobescu – care, se pare, i-a supravegheat demersurile până la finalizarea lucrării –, Teohari Antonescu își propunea să elucideze misterul unor tăblițe, 19 la număr (de bronz, plumb și piatră) despre care nu se știa de când sunt și ce reprezintă, dar care, aparent, aveau multe note comune.

Supunându-le unui atent examen, autorul descoperă că aproape toate imaginile săpate sau imprimate pe ele aduc în prim-plan figurile a doi călăreți înarmați, afrontați, călcând în picioare pe un al treilea, mai tânăr, și fiind despărțiți de un chip feminin drapat de lungi mantii și voaluri.

De asemenea, el observă că în spatele acestora se văd unele figuri asemănătoare de la o tăbliță la alta, precum și un număr de simboluri care revin sau se repetă obligatoriu: soarele și luna, stele, luferii, doi șerpi care înrămează imaginile, capul de leu, de berbec, de câine, hârca umană, tripodul de sacrificiu, peștele sacrificat, stindardul dacic, chiparoși, caduceul, corbul, cocoșul etc.

Prin vaste incursiuni documentare (dezlegate în parte de mitul macedonean, consemnat de Clement din Alexandria, al celor doi frați care îl omoară pe al treilea, având ca repercusiune adorarea acestuia), Teohari Antonescu întrevăde în toate tăblițele ilustrarea mitului cabirilor, fiii „zeiței mume Cybela sau Rhea”.

Având la îndemână această cheie, care îl conduce la descifrarea înțelesului celorlalte personaje și imagini de pe tăblițe, precum și a semnificației registrelor în care ele sunt amplasate, autorul răscolește toate scrierile vechi spre a afla relatări despre cabiri, despre atributele acestora și despre modul de venerare al lor. De asemenea, el încearcă să identifice în monumentele antice ajunse până la noi urmele cultului cabirilor.

Evident că în demersurile sale, el are în vedere tot timpul opiniile învățaților și cercetătorilor anteriori și contemporani.

Spre a lămuri profilul divinităților respective în Dacia și perioada în care ele au fost adorate aici, autorul simte nevoia, firească, de a elucida originea și răspândirea cultului în lumea antică.

După lungi tatonări, întreprinse cu prudență, Teohari Antonescu ajunge la concluzia că religia și misterele cabirilor își au o origine frigo-tracică, și că, în expansiunea lor în timp, ele au cuprins întregul Imperiu Roman, până la celți și germani, fiind asociate de regulă în diversele provincii, cultului Dioscurilor sau altor divinități, după cum le-a fost descifrată semnificația.

Din faptul că asocierea sau identificarea lor s-a făcut aproape întotdeauna cu triada principală a religiilor oficiale, Teohari Antonescu lasă să se înțeleagă că ele ar reprezenta divinitățile arhaice indo-europene de primă însemnătate, coborâte pe alocuri la valoarea unor simpli acoliți, dar păstrând – prin misterele sacrosante în care au fost implicați nu numai bărbați, ci și femei și chiar copii – ceva din importanța lor de altădată.

O deosebită atenție o acordă autorul cultului solar al zeului Mithra, cu care, până la un punct cultul cabirilor se identifică și de care, în cele din urmă, a și fost asimilat. De asemenea, el releva cu îndreptățire asemănările extraordinare ale cabirismului și mithraismului cu creștinismul, care le-a înlăturat pe amândouă. El crede chiar că lipsa relatărilor despre cultul cabirilor în cărțile Sfinților Părinți s-ar datora tocmai asemănărilor prea mari dintre cele două religii și fricii de a nu dezvălui involuntar în descrieri ceva din tainele profunde ale creștinismului.

Întrevăzuți la origine – în straturile arhaice indo-europene ale religiei – ca întrupări ale focului sub toate aspectele sale, „ceresc sau cosmic, htonian sau teluric și marin“, cabirii au fost reprezentăți, în funcție de împrejurările concrete geografice și de viziunea de ansamblu a diverselor popoare asupra lumii și vieții, sub una sau alta dintre cele trei semnificații.

În Dacia, regiune din care provin cele mai multe dintre tăblițele analizate, cabirismul ar fi avut – considera Teohari Antonescu – un „caracter cosmic, dar încă și mai mult htonian“.

Sub influența misterelor mithraice și poate eleusine, opinează, de asemenea, autorul – dar mai degrabă în consensul moștenirii vechi cu care noile religii trebuiau să consune pentru a fi acceptate, – cabirismul ar fi avut ca dogmă esențială „credința în nemurirea sufletelor și reînnoirea succesivă a lor, precum și a întregii naturi“: alternanța iarnă / vară, noapte / zi, moarte / viață.

El cuprindea, implicit, ideea „veșnicei mântuirii“, atât a sufletelor omenesti, cât și a naturii, prin sacrificiul la care zeitatea era supusă sau se autosupunea (ca Iisus, în creștinism).

În încheierea lucrării sale, Teohari Antonescu ținea chiar să releve această particularitate a cabirismului frigo-thracic (manifestat până târziu în Dacia) ca pe o notă distinctivă a ei față de toate celelalte religii ale Antichității. „Determinant pentru religieuna frygo-thracică – scria el – [e] faptul că toate ajutorințele pe care zeitatea le acorda naturii și omenirii, ea, zeitatea, nu le poate da decât numai după ce ea însăși a fost supusă la un sacrificiu, la o ucidere involuntară dar fatală. Ca o deducțiune logică a acestei dogme, omenirea, din parte-i, nu poate beneficia de divinul ajutor decât prin jertfiri de sineși“.

*

Desigur, în reconstruirea cultului cabirilor – mai ales în ce privește desfășurarea lui secretă – ca mistere – și a „dogmei“, Teohari Antonescu a pus, oricât s-a străduit să rămână pe terenul necontroversabil al adevărului, multă fantezie și spirit imaginativ.

Nedisponând de documente clare, dimpotrivă constatând continua încercare de ocultare a faptelor, autorul nu poate construi decât prin deducție – deducții extraordinare aproape din nimic.

Cât de fragile sunt interpretările – oricare – de acest fel ne-o dovedește chiar recenzia lui A.D. Xenopol dedicată cărții.

Recunoscând în mare demonstrațiile lui Teohari Antonescu, reputatul istoric răstoarnă cu 180 de grade aprecierile sale cu privire la datarea tăblițelor, deschizând o cu totul altă perspectivă asupra istoriei.

Împotriva afirmațiilor autorului – care considera că aceste momente nu puteau fi produse înaintea epocii romane și mai ales (datorită asemănării lor stilistice cu cele mithraice) nu puteau fi lucrate în aceleași ateliere ale coloniștilor înainte de recunoașterea oficială a mithraismului –, A.D. Xenopol avansează ideea că tăblițele respective, ca și monumentele mithraice au fost produse în atelierele indigene.

Întrucât cultul cabirilor continua religia națională a dacilor și venea din timpuri imemorabile, istoricul crede că „data acestor monumente” trebuie „urcată încă în perioada dacă a istoriei Daciei, deși producerea lor va fi urmat înainte și în epoca romană a istoriei ei”.

Privind din acest unghi monumentele, A.D. Xenopol vede în ele o ispititoare mărturie a persistenței populației dace sub romani. „Dacă s-ar dovedi – reflectează el – că basoreliefurile privitoare la [cultul cabirilor] au urmat a se fabrica și sub stăpânirea romană, atunci am avea o nouă dovadă despre stăruința poporației dace sub oblăduirea romană, deoarece s-ar regăsi obiectul cultului ei trăitor și în lucrare după cucerirea romană”.

Dar totul stă încă sub semnul ipoteticului.

*

Lucrarea lui Teohari Antonescu a trezit în cultura română sugestii îndrăznețe privitoare la interpretarea unora din creațiile noastre populare, în principal a *Mioriței* și a jocului *Călușarilor*.

Avem în vedere volumul *Miorița și Călușarii urme de la daci*¹, de Th.D. Speranția, în cadrul căruia balada populară e întrevăzută ca un „bocet cabiric”, iar jocul menționat ca un „rit mimic” cabiric.

1. Th.D. Speranția, *Miorița și Călușarii urme de la daci și alte studii de folclor*, Institutul de Arte Grafice și Editura C. Sfetea, București, 1914, 284 p.

Fără a nega, absolutizând și înfierând ca Adrian Fochi¹, considerăm însă că asemenea cercetări trebuie să intrețină cu multă suplețe și discernământ, întrucât orice îngroșare a liniilor și orice afirmație categorică ne proiectează în ridicol.

Câteva elemente exterioare (cei doi (opt) frați care pun gând rău celui de al treilea (al noulea) frate; maica bătrână care își caută fiul – în *Miorița*; jurământul și călcarea sau saltul călușarilor peste Mutu culcat la pământ, în jocul *Călușarilor*, justifică eventuala apropiere a creațiilor invocate și eventual a altora de străvechea religie dacică.

Datinile și producțiile artistice au perpetuat întotdeauna în timp ceva din credințele spirituale ale epocii în care au fost invocate.

În acest sens, lucrarea lui Teohari Antonescu ar putea constitui un prilej de propulsie către sufletul străvechi al neamului care pulsează încă în diverse creații și, de ce nu, în noi, fără să ne dăm seama.

I. OPRÎȘAN

1. „Este clar că teoria lui Th.D. Speranția nu are nimic de a face cu știința și cu adevărul; dacă ar fi o simplă greșală, i s-ar putea răspunde argumentat, răsturnând fiecare din aserțiunile lui și interpretându-i le prin prisma condițiilor specifice ale vremii când le-a formulat; dar teoria lui trebuie respinsă în bloc, ca toate acele teorii mistice și obscurantiste vânturate de vârfurile cele mai reacționare ale intelectualității burgheze din trecut, care urmăreau otrăvirea morală a poporului și scăderea, pe orice cale, a încrederii în forțele sale și în viitorul său” (Adrian Fochi, *Motivul mioritic în cultura română*, în *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*, Editura Academiei, București, 1964, p. 141).

Teohari Antonescu

Cultul Cabirilor în Dacia

Domnului

Alexandru I. Odobescu

Profesor de arheologie și antichități la
Facultatea de Litere din București

în semn de respectuos devotament.

Precuvântare

Cu vreo câteva zecimi de veacuri îndărăt, un popor muntean de aceeași seminție cu neamurile venite din centrul Asiei și risipite peste toată suprafața Europei, cu graiul și obiceiurile sale, precum și cu o proprie manifestațiune de viață, își făcu din plaiurile înalte ale Frigiei și din nordul peninsulei Balcanice, locașul său predilect. Aci și în Asia Mică trăi dânsul uneori în armonie, adesea însă în luptă cu popoarele din împrejurimi și tot aci își desăvârși el natura sa, aducând, după cum vom vedea, în dezvoltarea psihologică a lumii o idee sau o concepțiune nouă care dăinuiește încă, deși sub o altă formă. Frigienii și tracii – acestea sunt numele acelui popor – chiar din luminișul istoriei au dispărut, au fost absorbiți de vecini, în sânul cărora naționalitatea lor s-a contopit, căci în lupta pentru trai, ei au fost mai slabi. Dar nouă ni se pare că, o dată cu disparițiunea lor, nu s-a stins orice influență a lor asupra gândirii omenеști. Se știe că popoarele pot să dispară etnograficește, să înceteze de a forma un corp compact cu un limbaj particular, cu o viață socială și politică a lor, însă ideile lor, atunci mai ales când ele au avut o concepțiune durabilă, nu rămân sterpe, ci, trecând din vecinătate în vecinătate, cutreieră țările și, modificate, se perpetuă în concepțiunile altor popoare înzestrate cu mai multă vitalitate.

În sânul națiunii traco-frigiene, am zis, se născu o idee care se întrupă în cultul cabirilor.

Oare în ce se rezumă dânsa?

La început, când frigianul sau tracul primitiv, aruncat în mijlocul naturii, văzu fenomenele schimbăcioase și cele permanente ale ei, neputându-și da seamă de aparițiunea și disparițiunea lor,

Respect pentru autori și editori

și totuși cercând a și le explica oarecum, el le închipui ca niște aparențe sau ca rezultatul voinței, ades capricioase, ale unor ființe cu aceleași forme și patimi ca și dânsul, ființe ascunse în penumbra acestor fenomene. Ceea ce atrase și mai mult atențiunea aceluia om primitiv a trebuit, fără îndoială, să fie soarele cu regulata lui rotațiune în jurul locașului nostru terestru; cât timp astrul își revărsa lumina pe pământ înrodindu-i ogoarele, veselia sa, ca om, n-avea margini; pierind însă acel focar, mâhnirea îi cuprindea tot sufletul și, plin de spaimă, el credea că disparițiunea soarelui de pe bolta cerească nu s-a putut efectua decât în urma unui omor. Punând în corelațiune soarele, transformat acum sub mândrul chip al unui tânăr, cu luceafărul din amurgul serii și cu cel din revărsatul zorilor, el și-a zis că nimeni nu putea fi ucigașul zeului luminos decât frații săi, luceferii. Omul întristat nu se putea bucura și mântui decât cu reînvierea mortului, ascuns sub pământ sau în mare.

Așadar, această doctrină cabirică s-a rezumat, cum vedem, în dogma mântuirii naturii prin moartea zeului principal, căruia veneau să se adauge periodica lui reînviere și apoteozare. La urmă, cultul acesta cabiric, luând un corp definit, cu dogmele, cu misterele și practicile sale, a fost împins să adopte un simbolism oarecare; dar de vreme ce un popor nu se poate sustrage niciodată influențelor, fie ale neamurilor mai dinainte locuitoare pe același tărâm, fie ale celor dimprejur, ba chiar și ale unor popoare mai depărtate, s-a întâmplat ca frigienii să introducă ca un semn al sacrificiului zeului lor, simbolul peștelui, al cărui cult era răspândit în cercul Asiei și slujise la o destinațiune religioasă încă mai de mult. Așa se făcu că principiul fundamental al cabirismului, adică conceptul *mântuirii prin sacrificiu*, necunoscut până atunci lumii, să ajungă a fi simbolizat printr-un pește.

Această credință cu strania-i concepțiune și cu felul ei caracteristic de simbolism, când, pe la sfârșitul republicii romane și în primii doi, trei secoli ai erei noastre, se desăvârși, acea amalgamare sau mai nimerit acea fuziune de idei filosofice și religioase ale popoarelor lumii vechi, fuziune ajutată și de curentul uni-

ficator către care societatea de atunci tindea fatalmente, tocmai din pricina multiplicității crescânde a raporturilor sociale și din neputința în care se găseau religiunile de a mulțumi scepticismul răspândit pururea în atmosfera oamenilor, mai ales în perioadele cu civilizațiuni dezvoltate, această idee a *Mântuirii*, zicem, *prin Omor*, esențială și particulară mai înainte numai cabirismului, neapărat că a trebuit să înglobeze, tot așa precum au făcut mithriacismul, neoplatonismul și, într-un cuvânt, mai toate credințele ce mișunau în Asia și pe coastele Mediteranei, să se endosmozeze, de ni se permite cuvântul, în acel complex de dogme și de practici curioase, care alcătuiesc ceea ce s-a numit tot pe atunci *Gnosticismul*. Astfel concepțiunea cabirică a *Mântuirii prin moarte* trecu la creștini și cu această trecere ea planează asupra noastră a tuturor încă și astăzi.

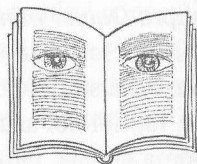
Iată cum, printr-o schiță fugitivă, socotim noi să fi demonstrat în același timp și importanța și frumusețea ideii care ne-a călăuzit în studiul de față. Dar această însemnătate ia un lustru și proporțiuni mai mari pentru noi, de îndată ce alăturăm concluziunile la care ne-au condus cercetările arheologice și mitologice provocate de unele monumente plastice, descoperite mai toate în regiunile Istrului, în cuprinsul Daciei.

Nu e vorba – și cu aceasta vom sfârși –, concluziunile la care am ajuns prin studiul prezent ne-au fost sugerate, arătate chiar de către d[omnu]l profesor A. Odobescu, a cărui comoară nesfârșită de cunoștințe varii și sigure nimănui nu-i este necunoscută. D[omnia] sa, cu o bunăvoință rară, ne-a pus la dispozițiune aproape toată bibliografia subiectului și o mulțime de notițe și observațiuni adunate și înregistrate de d[omnia] sa încă de timp îndelungat.

Cu zece ani mai înainte, d[omnu]l profesor Gr.G. Tocilescu, în erudita sa operă asupra *Daciei înainte de romani*, spusese publicului că „d[omnu]l Odobescu a adunat un prețios material asupra cestiunii și așteptăm de la studiile d[omniei] sale, totdeauna conștiincioase și solide, lumini noi asupra unui punct din cele mai complicate din mitologia greacă. D[omnia] sa a binevoit, cu

amabilitatea cunoscută, a ne comunica mai multe desene după monumentele cabirice despre care vorbim“.

În acel prețios material, încredințat acum nouă cu o deplină dezinteresare de d[omnu]l Odobescu, am dat chiar peste câteva fragmente din descrierea monumentelor, făcută cu o exactitate și o amănunțime pe care ne-ar fi fost anevoie să le atingem și, atras de justetea stilului, nu ne-am sfiit de a copia în multe părți, fraze întregi. De altminteri, bunăvoinței d[omniei] sale, lucrarea datorește și seria de tabele atât de necesare și importante pentru noi. Dacă studiul de față va avea vreun merit oarecare, apoi acesta desigur îl datorește fondului de noțiuni și îndrumări ce ne-a dat d[omnu]l Odobescu; cât pentru defecte, deși nici o osteneală n-am cruțat spre a ne feri de ele, acelea rămân toate în sarcina noastră.

PARTEA I

MONUMENTELE CABIRICE DIN DACIA

CAP. I

Descrierea monumentelor

Generațiuni după generațiuni se duc, și de la dânsule uneori nimic nu rămâne; sau cel mult, tot ce au mai cruțat intemperiile atmosferice ori schimbările aduse de urmași, aceea, cu scurgerea timpilor, ajunge să fie aproape de nerecunoscut. Arheologul, stimulat de enigma acelor ruine, mai adesea risipite și amestecate în țărână, cată să reclădească cu ele lumea dispărută și printr-însele s-o reînsuflețească.

Dacă dânsul se călăuzește de o judecată dreaptă și nu se amăgește cu teorii ademenitoare, dacă știe să dezbrace rămășițele monumentelor antice de influențele și de adausele posterioare, atunci, pornind pas cu pas de la o bază sigură, plăsmuirea sa devine o realitate, mai apropiată sau mai depărtată de adevăr, după cum și spiritul său a fost mai metodic sau mai disolut. Dacă însă, el dă frâu liber nălucirilor sale, clădirea-i, uneori poate și frumoasă, nu va avea decât o existență iluzorie, fantastică, trăită numai în mintea lui, iar opera sa va fi o simplă halucinațiune de arheologie.

Tocmai de această primejdie cată să ne ferim și noi în studiul ce-l întreprindem. Ne măgulim, totuși, a zice că nici temelia, nici reclădirea noastră, în această lucrare, nu sunt și nu vor fi lipsite de realitate.

Respect Într-adevăr, de câteva decenii încoace, printre nenumăratele monumente de metal, de piatră și de lut, găsite prin săpăturile din Transilvania și din România, precum și în unele părți ale Ungariei orientale și ale Slavoniei, este o seamă dintr-însele a căror netăgăduită vechime ne duce, fără îndoială, într-o lume tănuită de cu mulți secolii înapoi. Acele reprezentațiuni, lucrate pe bronz, pe plumb, pe piatră ordinară sau pe pietre fine, și săpate cu niște dălți, în genere, nu îndeajuns destoinice, ne reportă totuși mintea – considerând diversele figure și simboluri înfățișate pe ele –, la oarecare mistere religioase din lumea veche. Toată greutatea însă constă în faptul că, aflându-ne în fața unor monumente odinioară foarte răspândite în regiunea Istrului, mai ales pe malul stâng și având deci ca focar central Dacia, nu putem ști deîndată căror credințe din trecut ele se aplică în mod necesar. Cu o problemă așa de grea se cere să întrebuițăm metodele cele mai exacte ce ni le poate da știința arheologiei.

Ni se impune dar, în prima linie, să facem o descriere amănunțită a diverselor monumente venite până acum la cunoștința noastră; apoi, prin generalizări crescânde, să scoatem tot ceea ce este esențial din acele reprezentări, înlăturând deocamdată noțiunile secundare și, prin comparațiuni și analogii cu alte urme sau monumente mai bine stator[nic]ite, să vedem nu cumva se vor putea rânduî sub o rubrică mai cunoscută aceste ale noastre imagini? Nu cumva vom fi în stare să le atribuim unei epoci sigure sau cel puțin aproximative? Să ghicim chiar de ce anume mâini ele au fost lucrate și căror popoare le era familiar cultul la care se referă? Noi suntem convinși că, în cazul de față, numai acest drum poate fi urmat cu siguranță și orice altă cale ar fi greșită, căci, numai pornind de la o bază reală și văzută, necunoscutul ajunge să fie știut; altminteri, orice muncă ar fi zadarnică.

Conformându-ne dar acestei metode, ne vom impune, mai întâi de toate, să facem deplină cunoștință cu cele vreo douăzeci și patru de mici monumente de metal și de piatră, care, purtând în sine învederate analogii, au să fie pentru noi baza unui studiu

minuțios, întemeiat atât pe figurile ce am avut sub ochi cât și pe indicațiuni curioase culese de prin unii scriitori vechi și moderni. Monumentele ce se mai află în ființă, și care sunt reproduse în tabelele aci anexate, le vom descrie pe cât se poate mai fidel și mai amănunțit, stabilind încă de acum, între ele, o singură deosebire de ordine: adică vom vorbi mai întâi despre cele care ne înfățișează un călăreț unic, și apoi vom trece la monumentele în care călăreții sunt doi și afrunțați unul în fața celuilalt.

Avem numai cinci exemple cu primul motiv, și anume:

Pe *tabela 1*¹, *figura 1*, este reprezentat un monument inedit de bronz, aflat în România și având o formă pentagonală, cu 0,073 m înălțime și 0,079 m lărgime; el înfățișează o ediculă al cărei fronton este format din două linii răsucite, servind drept calcane; în timpan sunt doi șerpi lungi, cu corpul sinuos; capetele lor, plecate în jos, par a mușca tabulamentul ediculei; la împreu-

Fig. 1. Bronz

1. Este vorba de „tabelele” de la sfârșitul ediției princeps pe care se reproduc uneori mai multe figuri (n. ed.).